

Lennart Lönngrén

NÅGRA PÅFALLANDE STRUKTURELLA OLIKHETER MELLAN SVENSKA OCH RYSKA

Anm.: Innehållet i denna artikel presenterades som ett föredrag första gången 1984, inför ett auditorium som förutsattes vara lingvistiskt bildat men ha ringa kunskaper i ryska. Artikeln är populärt hållen och gör inga anspråk på att förmedla några vetenskapliga nyheter.

Skillnader mellan två språk kan studeras på många olika plan, i högre eller lägre grad tillgängliga för direkt observation. Skillnaderna kan vara av mer eller mindre systematisk (genomgående) natur. Jag skall i denna artikel uppehålla mig vid några mer abstrakta, strukturella olikheter mellan svenskan och ryskan: olika uppsättning av morfologiska kategorier och syntaktiska mönster, olika grad av utnyttjande av förefintliga uttrycksmedel samt olika principer för att kombinera enheter av skilda slag. I ganska stor utsträckning gäller de skillnader jag skall behandla inte endast svenskan och ryskan utan även de båda språkgrupper som dessa språk representerar, dvs. germanska resp. slaviska språk.

I vissa fall blir jämförelserna lättare att göra om man kan använda ett enhetligt alfabet, och därför har jag translittererat alla ryska exempel till det latinska alfabetet. Dessutom kommer alla ryska exempel att vara översatta till svenska, med undantag för exemplen i det fonetiska avsnittet, som jag nu närmast skall komma in på.

1. På den fonetiska nivån skall jag inte beröra de båda språkens ljudbestånd utan i stället peka på en påfallande fonotaktisk, alltså ljudkombinatorisk, skillnad, nämligen att ryskan tillåter många fler konsonantkombinationer i början av ord än svenskan. För att en jämförelse skall kunna ske måste vi begränsa oss till de språkljud som är gemensamma för de båda språken, även om det givetvis inte är frågan om någon exakt identitet. Som en illustration väljer jag ut initiala konsonantkombinationer med *v-* som första element. Som framgår av diagrammet i fig. 1 tillåter ryskan här — där vi alltså begränsat oss till konsonanter som även finns i svenskan — hela 30 olika kombinationer, medan svenskan bara har en: *vr-* (vilken f.ö. även finns i ryskan). Dessutom förekommer ryska ord som inleds med ett långt, s.k. geminerat, *v-*, alltså en realisation av två *v*-fonem, t.ex. *vvodit'*. Många av de ryska konsonantkombinationerna kan anses som ganska lättuttalade från svensk synpunkt. Det handlar ju i sådana här fall inte om *möjligheten* att uttala utan om idiosynkratiska språkspecifika restriktioner.

Det bör noteras att det initiala elementet *v-* i de flesta av de ifrågavarande kombinationerna utgör ett morfem i sig, nämligen en preposition eller ett prefix med betydelsen 'i'. I ryskan förekommer nämligen icke-stavelsebildande prepositioner eller, rättare sagt, prepositioner som är endast potentiellt — i viss fonetisk omgivning — stavelsebildande. Det *finns* alltså här konsonantkombinationer med *v-* som inte ens ryssen sväljer, och då realiserar morfemet i stället som en stavelse, *vo*. Dessa kombinationer kan illustreras med följande exempel: *vo lbu*, *vo l'dinach*, *vo l'juščemsja*, *vo mgljstom*, *vo mnogich*, *vo mstitele*, *vo rdejuščem*, *vo rtu*; eftersom ryskan inte accepterar geminerat *v-* före annan konsonant får vi dessutom samma slags realisation i följande fall: *vo vbitom*, *vo vdavlennom*, *vo vgibaemom*, *vo vnešnem*, *vo vremja*. I fallet *vo dvore* har vi en vokalisering av prepositionen trots att konsonantförbindelsen i sig är acceptabel, jfr *vdvoe*.

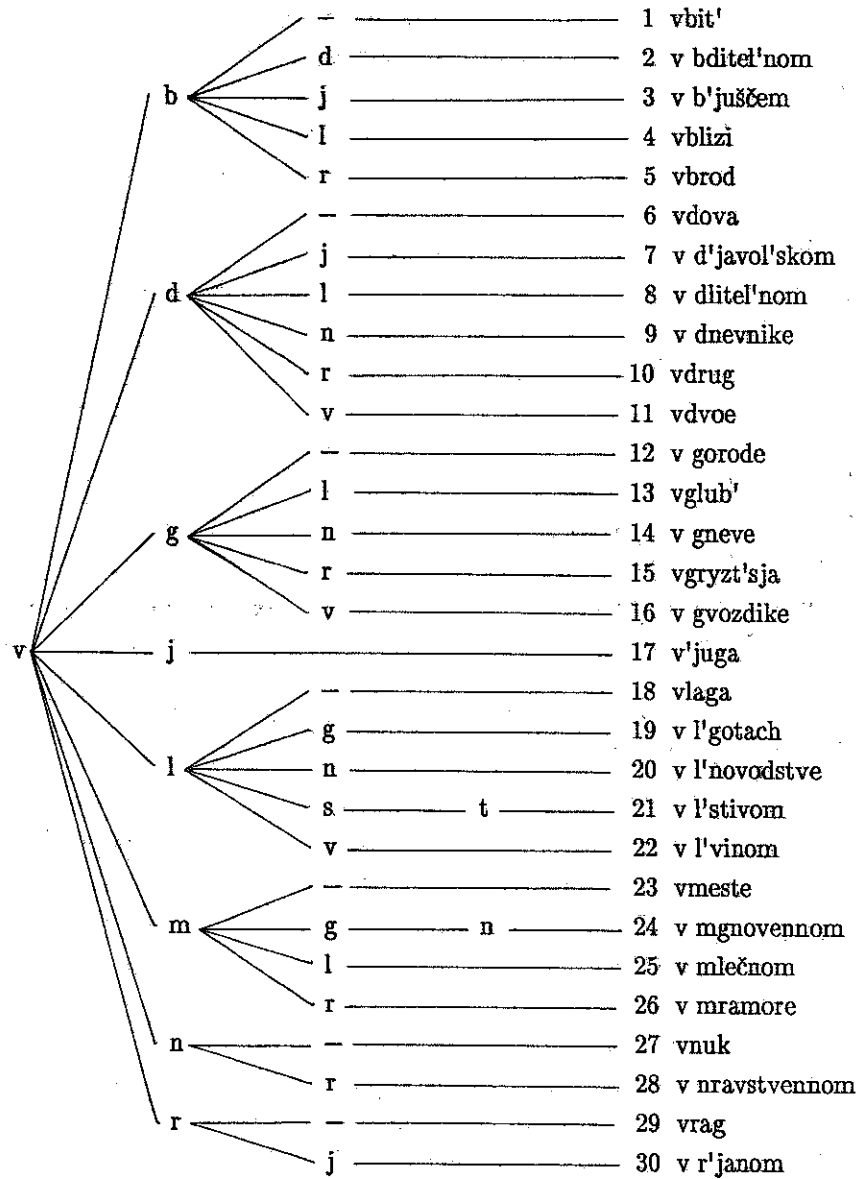

Fig 1.

Även om vi väljer andra konsonantkombinationer än de på *v-* måste vi konstatera att ryskan ordinitialt utnyttjar många fler fonotaktiska möjligheter än svenskan. Det omvända förhållandet – att en kombination förekommer initialt i svenskan men inte i ryskan – finns det endast ett fåtal exempel på, nämligen *fn-* (*fnittra*), *fj-* (*fjäll*), *mj-* (*mjuk*) och *nj-* (*njuta*); vi bortser här från lånord som *fjord* och främmande egennamn som *N'ju Jork* i ryskan.

Det skulle inte vara förvånande om en effekt av den här skillnaden mellan språken vore att ryskan har större beredskap att uttala initiala konsonantförbindelser i främmande ord. Den för en tid sedan aktuella staden *Tbilisi* uttalas t.ex. ofta "Tiblisi" i svensk TV. Det kanske inte är så konstigt att ryssar klarar av detta uttal bättre, trots att *-db-* inte heller i ryskan förekommer initialt. Svenskan accepterar över huvud inte klusiler på andra plats i initiala konsonantförbindelser, utom efter *s-*.

2. Låt oss nu lämna det fonetiska, hoppa över det fonologiska och beträda det morfologiska planet. Här vill jag först beröra principerna för ordbildning, som skiljer sig ganska starkt åt i de båda språken.

I fig. 2 har jag i tablåform försökt kartlägga de korrelationer som finns i svensk-ryska översättningspar som utgörs av substantiv eller nominalfraser. Jag räknar som synes med sex olika strukturtyper, nämligen oderiverade ord, suffigerade avledning, vanliga sammansättningar, kopulativa sammansättningar, samt slutligen lexikaliserade och icke-lexikaliserade ordförbindelser. Abbreviaturer är ej medtagna, och inte heller prefigurerade avledning eller substantiverade adjektiv. Beträffande vanliga sammansättningar har ingen skillnad gjorts mellan rena fall, t.ex. *železobeton*, och fall där sammansättningen kombinerats med suffigering, t.ex. *trubočist*, *bronenosec*. Av de sex strukturtyperna är den kopulativa sammansättningen knappast företrädd i svenskan (kon-

oderiv ord 1	suffixal avl. 2	vanl. sms 3	kopul. sms 4	ledik. ordf. 5	icke-lexik. ordf. 6
ek (=) dub	gumma (<) starucha	-	-	tunne (<) bol'goj palec	-
läkare (>) vrač	hämsling (=) konopljanka	sotare (<) trubočist	-	fiske (<) rybnaja lovija	-
handfiata (>) ladon'	gljodlampä (>) lampocka	damsugare (=) pylesos	hjaltestad (<) gorod-geroj	järväg (<) železnaja doroga	bröckniv (<) "nož dja rezki chleba"
-	-	-	-	-	-
-	vänsterhänt person (>) levša	armerad betong (>) železobeton	kvinnlig läkare (>) ženščina-vrač	mindre flug- snappare (=) malaja mucho- lovka	-
-	"litet dåligt rum" (>) komnatenska	-	"de bröder som var sjömän" (>) brat'ja-morjaki	-	-

Fig. 2

struktioner som *prinsen-regenten*, som nämns av Teleman, känns mycket perifera). Diagonalt löper fall av isomorfi, dvs. *ek* : *dub*, *hämpling* : *konopljanka* etc., medan det övre högra hörnet upptar fall där ryskan är mer komplex än svenskan (med avseende på antal ord, antal rötter eller antal morfem), och det nedre vänstra fältet fall där svenskan är mer komplex.

Den mest framträdande skillnaden är att möjligheten att bilda nya ord medelst sammansättning inte alls utnyttjas i lika hög grad i ryskan som i svenskan. I gengäld finner vi i ryskan ett mycket rikare och bättre utnyttjat bestånd av derivationssuffix än i svenskan. En av de största grupperna representeras alltså av paret *glödlampa* : *lampočka* (sammansättning i svenskan, avledning i ryskan). Roten i det ryska derivatet kan motsvara såväl det första som det andra ledet i den svenska sammansättningen, jfr det redan anförda *glödlampa* : *lampočka* och *sjöman* : *morjak*. Men det förekommer naturligtvis också ofta att de ryska derivaten har en helt annan "inre form", dvs är bildade av ett helt annat semantiskt material, än den svenska sammansättningen; jfr t.ex. *sosok* 'bröstvårta' och *sosul'ka* 'istapp', båda bildade av *sosat'* 'suga'. Sådana översättningspar faller utanför ramen för den här jämförelsen.

Speciellt väl utvecklat är det ryska sättet att medelst suffigering skapa diminutiver och hypokoristika. För att bara ge ett exempel på den senare bildningstypen, där ofta utgångsordets stam starkt deformeras, kan nämnas de smeknamnsformer till namnet *Margarita* som finns anförda i ett ryskt personnamnslexikon (*Slovar' russkich ličnych imen*): *Margaritka*, *Rita*, *Ritanja*, *Ritocha*, *Ritoša*, *Ritulja*, *Ritunja*, *Ritusja*, *Tusja*, *Rituša*, *Marga*, *Margo*, *Margoša*, *Marguša*, *Mara*, *Marusja*, *Maga*, *Maka*, *Morja*.

En annan mycket stor grupp representeras av paret *järnväg* : *železnaja doroga*, där det första ledet i den svenska sammansättningen svarar mot attributet i den ryska ordförbindelsen. Detta attribut utgörs

av ett relativt adjektiv, bildat av substantivet *železo* 'järn'.

Möjligheten att bilda relativa adjektiv av substantiv är i ryskan mycket stor. Ibland kan vid sidan av de relativa även kvalitativa adjektiv bildas, vilka står i isomorfförhållande till sina svenska ekvivalenter. Oftast, men inte alltid, kommer härvid i ryskan olika suffix till användning, t.ex. *gornyj* 'bergs-', *goristyj* 'bergig'; *krovjanoj* 'blod-', *krovavyj* 'blodig', men med samma suffix *pyl'nyj* 1) 'damm-' (jfr *pyl'naja trjapka* 'dammtrasa', 2) 'dammig' (jfr *pyl'naja doroga* 'en dammig väg').

Till samma typ som "järnväg" kan vi föra fall där det determinerande ledet i ryskan fogas till sitt huvudord som efterställd bestämning — genitivattribut eller prepositionsfras, jfr *kryša doma* 'hustak' (där vi förstås också kan ha specifik referens: 'husets tak'), *koren' zuba* 'tandrot', *privyčka k morju* 'sjövana'. Här utnyttjas alltså inte de relativa adjektiven *domovyj*, *zubnoj* och *morskoj*, en företeelse som borde studeras särskilt.

En rysk ordförbindelse med relativt adjektiv kan ibland "univerberas", varvid huvudordet slopas. Det relativa adjektivet kan sedan antingen behållas som det är, varvid vi får ett substantiverat adjektiv, t.ex. *stolovaja* 'matsal' (där femininformen förklaras av ett underförstått *komnata*), eller medelst suffix ombildas till ett substantiv, t.ex. *pjatiletnij plan* → *pjatiletka* 'femårsplan'. På samma sätt *gruzovaja mašina* → *gruzovik* 'lastbil'. I de båda sista exemplen existerar de båda formerna parallellt. Det finns förstås också andra exempel på att två former existerar parallellt, t.ex. *žitel' Leningrada* och *leningradec* för *leningradbo*.

I tablån har jag gjort ett försök att upprätthålla distinktionerna mellan lexikaliserad och icke-lexikaliserad ordförbindelse, men gränserna är flytande. Till den senare strukturtypen hör översättningar som utgör förklaringar *ad hoc* snarare än ekvivalenta termer för av språket kodifierade begrepp, t.ex. "nož dlja rezki chleba". Man bör i samman

hanget lägga märke till den ockasionella karaktären hos många ryska kopulativa sammansättningar, se exemplet *brat'ja-mozjaki* 'de bröder som var sjömän'; det senare ledet har en klart tematisk natur, vilket framgår av både betoningen och den svenska översättningen (det rörde sig om en brödraskara på sex bröder, varav två var sjömän; uttrycket som sådant har dock annars även en mer fraseologiserad betydelse). Den ryska kopulativa sammansättningen står närmare den fria syntaxen, alltså den fria lexemkombinatoriken, än svenska sammansättningar, hur tillfälliga de än må vara. Genom en svensk sammansättning skapas, om än tillfälligt, ett begrepp. Skillnaden hänger samman med att den ryska konstruktionen har en parataktisk medan den svenska som regel har en hypotaktisk struktur.

3. Låt oss nu titta litet på flektionssystemet. För verbens vidkommande kan vi konstatera att ryskan har ett i jämförelse med svenskan fattigt förråd av tempusformer för förfluten tid. Mot svenskans imperfektum, perfektum och pluskvamperfektum svarar en enda form i ryskan, nämligen preteritum. Å andra sidan besitter det ryska verbet den s.k. aspektkategorin, som saknar motsvarighet i svenskan. Varje ryskt verb tillhör antingen den perfektiva eller den imperfektiva aspekten. Detta avhjälp dock inte den nyssnämnda ryska obestämdheten visavi de svenska tempusformerna för förfluten tid. En rysk sats som *On bolet* kan således, beroende på kontexten, motsvaras av svenskans *Han var sjuk*, *Han har varit sjuk* eller *Han hade varit sjuk*. Verbet *bolet'* har imperfektiv aspekt, men förhållandet blir detsamma om vi tar ett verb i perfektiv aspekt, t.ex. den ingressiva aktionsarten till *bolet'*, nämligen *zabolet'* 'bli sjuk'.

Svenskans tempusformer och ryskans aspekter är alltså i princip oberoende av varandra. Ofta är det först på den textuella nivån som vi kan avgöra vilken ekvivalent som är den aktuella i det andra språket.

Som regel förhåller det sig då så att kontexten i sig entydigt bestämmer såväl svenskt tempusval som ryskt aspektval. Men även om så inte är fallet behöver inte möjligheten till alternativ i det mer explicita språket nödvändigtvis svara mot en obestämdhet i det andra. Sålunda är följande "text" på ryska entydig i tempushänseende: *V kommatu vošla devočka. Ona plakala.* 'Det kom in en flicka i rummet. Hon grät'. För betydelsen 'Hon hade gråtit' skulle man i ryska ha valt uttrycket *Ona byla zaplakana*, ordagr. 'Hon var förgråten'.

I vissa fall kan dock valet bli entydigt redan på sats- eller meningsnivå, tack vare vissa signaler, och det kan vara givande att studera sådana minimala kontexter. Låt oss för ovanlighetens skull fortsätta med att inte titta på aspektalet i ryskan utan på tempusvalet i svenskan och då speciellt intressera oss för vilka signaler i ryskan som betingar valet av de komplexa tempusformerna perfektum och pluskvamperfektum; dessa är ju komplexa inte endast i morfologiskt avseende utan även semantiskt, i det att de förutsätter två till varandra relaterade handlingar i det förflutna tidsplanet. Vi kan då konstatera att signalerna i fråga kan vara av lexikalisk art och alltså föreligga i båda språken, t.ex. adverbial av typen *do étogo* 'dessförinnan', *posle togo kak* 'efter det att', *uže* 'redan', t.ex. *On stojal tam uže dva časa* 'Han hade redan stått där två timmar'.

Tydligare blir dock bilden om de båda relaterade situationerna finns explicit nämnda i form av två predikat. Om dessa är samordnade har de i ryskan oftast samma aspekt, varvid ofullbordad aspekt anger att handlingarna är samtidiga och fullbordad aspekt att de är konsekutiva. Om däremot det första predikatet står i perfektiv aspekt och det andra i imperfektiv blir det i svenskan relativt entydigt perfektum eller pluskvamperfektum som motsvarighet till den perfektiva aspekten, t.ex. *Tanker "Rostov" pogruzil 10000 tonn benzina i gotovilsja k otplytiju* 'Tankern "Rostov" hade lastat 10000 ton bensin och förberedde sig (nu)

för avgång'. Den imperfektiva aspekten hos det senare verbet gör att vi s.a.s. stannar till och vilar i den handlingen och betraktar den förra handlingen med den senare som referenspunkt. Annat blir resultatet om vi har två samordnade predikat med perfektiv aspekt, alltså *Tanker pogruzil ... i otplyl*. Här flyttas i svenskan referenspunkten från den förra handlingen till den senare och vi får tempus imperfektum.

Svenskt perfektum kan ju även syfta på framtiden (latinets futurum exaktum) och motsvaras då i ryskan oftast av perfektiv aspekt i presens med futural betydelse, t.ex. *Kogda sdelažu uroki, my pojdem v kino* 'När jag har gjort mina läxor går vi på bio'.

I exemplet med tankern Rostov kan vi i stället för samordning välja underordning med satsförkortning, för vilket ändamål ryskan har en speciell verbform, gerundium. En hypotaktisk parafraas av meningen i fråga blir då *Pogruziv 10000 tonn benzina, tanker otplyl*. 'Efter att ha lastat...'. Gerundium och particip förekommer i två tempusvarianter, presens och preteritum. I princip skall den förstnämnda beteckna samtidigt med det syntaktiskt överordnade predikatets handling, den sistnämnda däremot föregående handling. Beträffande particip stämmer detta dock inte helt. Om det överordnade predikatet står i preteritum och participformen har imperfektiv aspekt kan skillnaden mellan presens och preteritum gerundium partiellt neutraliseras som i exemplet *Ja znal stojasčego/stojavšego na postu soldata* 'Jag kände soldaten som stod på vakt'. Men om vi använder formen *stojavšego* kan satsen även tolkas 'Jag kände soldaten som hade stått på vakt'. Neutraliseringen består dock inte om vi byter ut det styrande, finita, verbets tempus mot presens: *Ja znaju stojasčego* ↔ *stojavšego na postu soldata* 'Jag känner soldaten som står resp. stod(/har stått/hade stått) på vakt'.

Det förhållandet att vi i ryskan i indirekt anföring bevarar det direkta talets tempus gör att vi just i sådana fall får en distinktion som svarar mot skillnaden mellan imperfektum och pluskvamperfektum i

svenskan. *On skazal, čto boleet* med presens i bisatsen översätter vi således 'Han sade att han var sjuk' medan *On skazal, čto bolet* med preteritum i bisatsen måste översättas 'Han sade att han hade varit sjuk'. Vidare översätts ryskt presens i kombination med tidsadverbial som svarar på frågan hur länge entydigt med svenskt perfektum, jfr *Ja živu zdes' tri goda* 'Jag har bott här i tre år' (jfr här tyskan, som har samma tempusbruk som ryskan).

Det är tveksamt om referenspunktens position i förhållande till händelsepunkten (filosofen Reichenbachs termer) är en psykologisk realitet i ryskan. Faktum är dock att ryska grammatister brukar tala om en s.k. perfektbetydelse, med referenspunkten åtskild från händelsepunkten, i motsatt till den mer primära s.k. aoristiska, där referenspunkt och händelsepunkt sammanfaller. Denna perfektbetydelse skulle då realiseras hos den perfektiva aspekten i fall då vi refererar till ett aktuellt tillstånd via en händelse i det förflutna. I svenskan kan ju t.ex. skillnaden mellan presens och perfektum neutraliseras i fall som *Han är död* och *Han har dött*. I ryska uttrycker man gärna en sats som 'Mellan Svarta och Kaspiska havet sträcker sig Kaukasus' med hjälp av en preteritumform i perfektiv aspekt: *Meždu Černym i Kaspijskim morjami protjanulsja Kavkaz* (ordagrant: "har sträckt ut sig").

I ryskan finns dessutom en särskild analytisk passivform som kan sägas ha entydig perfektiv betydelse och som kan illustreras med satsen *Dom postroen v prošlom godu* 'Huset är byggt i fjol'. I varje annan preteritumform neutraliseras dock skillnaden mellan perfektiv och aoristisk betydelse: *Dom byl postroen* kan alltså översättas antingen 'Huset byggdes' eller 'Huset hade byggts' alt. 'Huset var byggt'. På samma sätt: *On utomlen* 'Han är utmattad' (entydigt perfektivt), men *On ustal* 'Han är/blev trött', etc.

4. Om således ryskan har ett fattigare tempussystem än svenskan är den

i stället rikare med avseende på deklinationssystemet. I den ryska nomenflektionen finns inte mindre än sex kasus.

Om man antar att ett i stort sett kasuslöst språk som svenskan (jag bortser då från genitiv-s samt pronominala objektformer) kompenserar sig genom ett ymnigare användande av prepositionsuttryck, skulle man kunna uppställa hypotesen att det är vanligare att en svensk prepositionsfras motsvaras av en rysk prepositionslös fras än vice versa. Jag har inte undersökt saken närmare, men en korrespondenstablå för t.ex. instrumentalis i ryska tycks bekräfta att så är fallet, se fig 3. Medan det

	ry NP	ry PP
sv NP	Han var lärare. On byl <i>prepodavatelem</i> .	Det har hänt <i>mig</i> en olycka. <i>So mnoj slučilos' nesčast'e</i> .
sv PP	Han skär brödet <i>med en kniv</i> . On režet chleb <i>nožom</i> .	Han gjorde detta <i>med glädje</i> . On sdelał eto <i>s radost'ju</i> .

Fig. 3

är ganska svårt att hitta exempel i den övre högra rutan är det lätt att hitta exempel i den nedre vänstra. Sålunda motsvaras de flesta instrumentalisfunktionerna – inte bara den att beteckna redskap – av prepositionsuttryck eller uttryck med *som* i svenskan; jfr *On byl ubit banditom* 'Han dödades av en bandit', *Ego naznačili sekretarem* 'Man utsåg honom till sekreterare', *Vremja letit pticej* 'Tiden flyger som en fågel'. Om vi däremot skulle göra en liknande tabell för ackusativ, skulle vi få ganska många fall i övre högra hörnet, framför allt måtts- och tidsadverbial, jfr: *On na dva goda starše menja* 'Han är två år äldre än jag', *V etot den' šel dožd'* 'Denna dag regnade det'.

Det är alltså inte så säkert att den nämnda hypotesen visar sig hålla. Men bortsett från detta kan kanske kontrastiva tabeller av detta slag ha ett pedagogiskt värde. Den information de ger bör gärna kompletteras med avseende på isomorfirutorna; ser vi till den övre vänstra rutan kan naturligtvis inte det ryska kasusvalet förutsägas utifrån svenskan, men om vi i stället utgår från ett kasusspråk som t.ex. tyskan skulle vi på ett mindre generellt plan kunna konstatera bristande överensstämmelse i ett fall som *Ich danke dir* ↔ *Blagodarju tebjja* (dativ i tyskan, ackusativ i ryskan). I nedre högra hörnet finner vi på detta plan bristande isomorfi med svenskan i fall som *Načnem s tebjja* 'Vi börjar med dig', *ključ ot dveri* 'nyckeln till dörren'. Här är förstas förutsättningen att man till prepositionen i fråga kan utpeka en ekvivalent i det andra språket.

5. En välkänd skillnad mellan svenska och ryska gäller ordföljden, vilken ibland påstås vara fri i ryskan, till skillnad från svenskan. Riktigare är att säga att den styrs av olika principer i de båda språken. Rikedomen på kasusändelser gör bl.a. att ryskan inte i lika hög grad som svenskan behöver utnyttja ordföljden för att ange satsdelar, speciellt för att markera vilket som är subjekt och objekt vid transitiva verb. En viktig styrande faktor vad gäller rysk ordföljd är i stället det s.k. funktionella satsperspektivet, dvs. satsens uppdelning i tema- och remadel, varvid remat vid normal intonation står sist i satsen. Ofta vill man även i svenskan placera ett rematiskt element sist i satsen, och om detta då råkar vara satsens (logiska) subjekt måste man inte sällan tillgripa passivering eller byta ut predikatet mot någon annan konversiv motsvarighet. Detta är inte nödvändigt i ryskan, jfr å ena sidan *Professor sdelal doklad* 'Professorn höll ett föredrag' och å den andra *Doklad sdelal professor* 'Föredraget hölls av en professor'. Ett annat sätt att i svenskan hantera rema är att använda cleft sentence, jfr 'Det var en

professor/professorn som höll föredraget'.

Det finns ett visst samband mellan uppdelningen i tema-remat och kategorierna känd/okänd och bestämd/obestämd. Därför har svenska nominalfraser som är försedda med bestämd artikel i motsvarande ryska satser ofta en plats i början av satsen medan obestämda nominalfraser ofta motsvaras av final position i ryska. Ryskan är ju ett artikelöst språk men i vissa fall motsvaras svensk obestämd artikel av räkneordet *odin* 'en/ett'. Detta gäller särskilt i början av berättande texter, där ett inskjutet *odin* får markera obestämdhet hos en nominalfras i tematisk position, dvs nära början av satsen. Det är mest fråga om substantiv som saknar andra attribut, t.ex. *U odnogo starika umerla starucha-žena* 'En gammal man hade förlorat sin gamla hustru'. Om *odin* saknas finns en tendens att nominalfrasen, p.g.a. den tematiska ställningen, uppfattas som bestämd.

Som motsvarigheter till bestämd artikel kan ibland ord som *dannyj, nazvannyj* 'nämnda' fungera. I ett speciellt fall fungerar t.o.m. numeruskategorin i ryska som motsvarighet till svenskans bestämda artikel; jfr distinktionen *zelenyj i želtyj mjač* 'den gröna och gula bollen': *zelenyj i želtyj mjači* (med adjektiven i singularis och substantivet i pluralis) 'den gröna och den gula bollen'. I det förstnämnda fallet rör det sig om en och i det senare om två bollar, även om de svenska fraserna kanske inte är lika entydiga som de ryska.

6. Till sist några anmärkningar till den syntaktiska strukturen. I såväl svenskan som ryskan finns s.k. opersonliga konstruktioner, men skillnaderna är härvidlag ändå betydande. De svenska opersonliga konstruktionerna innehåller ju det formella subjektet *det*, vilket antingen kan stå ensamt vid predikatet, t.ex. *Det blåser*, eller tillsammans med en nominalfras som fungerar som det egentliga, logiska subjektet, t.ex. *Det blåser en stark vind*. Ryskan har ett slags motsvarighet till denna form,

nämligen *eto*, jfr *Ty vyzdorovel? Eto chorošo*. 'Har du blivit frisk? Det är bra.' Detta *eto* kan dock endast vara tillbakasyftande. Ett framåtsyftande *det* har ingen motsvarighet i ryskan. 'Det är bra att du har blivit frisk' heter sålunda: *Chorošo, čto ty vyzdorovel*. Sådana subjektlösa konstruktioner är mycket vanliga i ryskan. I vissa fall motsvaras de av liknande opersonliga satser i svenskan, t.ex. *Temneet* 'Det mörknar', men lika ofta utgörs den svenska ekvivalenten av en personlig sats, särskilt om konstruktionen i ryska är utbildad med dativkomplement, t.ex. *Mne plocho* 'Jag mår illa', *Kak tebe ne stydno!* 'Att du inte skäms!' Det motsatta förhållandet — att svenska satser med formellt *det* motsvaras av vanliga personliga satser i ryskan — förekommer i t.ex. uttrycket *Dožd' idet* (ordagr. regnet går) 'Det regnar', men framför allt i många fall där svenskan har ett "platshållande" *det*, vilket i ryskan saknar motsvarighet, jfr *Det betar en häst på ängen : Na lugu pasetsja lošad!*

Å andra sidan har ryskan ett par typer av opersonliga konstruktioner som saknar motsvarighet i svenskan. I ryskan finns det sålunda opersonliga satser med transitivt verb som predikat, t.ex. *Tečeniem uneslo lodku*, ordagr. '/Det/ förde bort en båt med strömmen'. Den svenska översättningen måste få formen av en personlig sats, aktiv eller passiv: 'Strömmen förde bort båten', 'Båten fördes bort av strömmen'. Satstypen i fråga, som praktiskt taget bara förekommer i skönlitteratur, är begränsad till att beteckna handlingar som äger rum spontant, slumpmässigt eller under medverkan av en anonym naturkraft. Just däri består således den relativt obetydliga semantiska skillnaden mellan dessa konstruktioner och deras personliga parafraaser, jfr akt. *Tečenie uneslo lodku*, pass. *Tečeniem byla unesena lodka*, en skillnad som knappast går att få fram på svenska.

En annan väl utvecklad opersonlig satsmodell är infinitivsats, ofta i förening med dativkomplement, t.ex. i frågor: *S kem mne posove-*

tovat'sja? 'Vem skall jag rådgöra med? (Ordagr. 'Med vem för mig att rådgöra?'). Med hjälp av ett speciellt pronomen kan en negerad variant av samma sats bildas: *Mne ne s kem posovetovat'sja* 'Jag har ingen att rådgöra med'. Som tempusmarkör i dylika satser fungerar kopulan *byt'*, vilken i presens uppträder i nollform.

En kontrastiv korrespondenstablå för oppositionen personlig/-opersonlig visas i fig. 4. Även här, liksom i fig. 3, kan vi gå in i isomorfi-rutorna och peka på bristande isomorfi på ett mindre generellt plan. I övre vänstra hörnet kan vi t.ex. placera ett par som *Kniga mne nra vit-sja* 'Jag tycker om boken' eller *Kniga mne nužna* 'Jag behöver boken', där båda satserna är personliga, men olika nominalfraser väljs som subjekt i de båda språken.

	ry pers	ry opers
sv pers	Han läser en bok. On čitaet knigu.	Jag mår illa. Mne plocho.
sv opers	Det snöar. Idet sneg.	Det mörknar. Temneet.

Fig. 4

I infinitivsatsen av typen *Mne ne s kem posovetovat'sja* har, som synes, svenskan verbet *ha* (i personlig konstruktion) som motsvarighet till ryskans *byt'*. Detta konstaterande för oss över till den sista av de skillnader som jag behandlar i denna artikel. Medan svenskan som uttryck för possessivitet i predikativ position företrädesvis använder sig av verbet *ha* finner vi i ryskan i motsvarande fall oftast konstruktion med kopulan *byt'* 'vara' i förening med en nominalfras, som styrs av

prepositionen *u*, vilken tar genitiv och ursprungligen har en rent spatial betydelse: 'vid', 'hos'. Man säger ibland att svenskan på denna punkt är ett "habere-språk" till skillnad från ryskan, som är ett ganska utpräglat "esse-språk". 'Jag har en bok' heter sålunda på ryska *U menja est' kniga* (ordagr. 'Hos mig är en bok'). Samma uttryckssätt som i ryskan är betecknande för vissa språk som geografiskt gränsar till ryskan i nordväst (jfr fi. *Minulla on kirja*), och man har velat se detta jämte en del andra gemensamma drag som tecken på ett s.k. språkförbund. — En effekt av denna strukturella egenhet är att ryskan saknar ett verkligt frekvent verb med betydelsen 'ha'.

Även i attributiv ställning uttrycks possessivitet delvis olika i svenskan och ryskan: i det förra språket används genitivattribut, i det senare ofta återigen prepositionen *u* eller — vid "dynamiskt" predikat — ren dativ (särskilt gäller detta vid namn på kroppsdelar och om "ägaren" uttrycks med personligt pronomen), jfr *U nego drožali ruki* 'Hans händer darrade', *Ja požal emu ruku* 'Jag tryckte hans hand'. Ren dativ används f.ö. också i uttryck som *Mne dvadcat' let* 'Jag är tjugo år' (jfr fr. *J'ai vingt ans*). Ibland står det ryska prepositionsuttrycket långt ifrån sitt huvudord, vilket kan framtvinga en radikal omskrivning i den svenska översättningen: *U odnogo čeloveka vyletela iz kletki krasivaja ptica* 'En man hade en vacker fågel som flög ut ur sin bur'.

Därmed har jag kommit till slutet på det lilla axplock av strukturella skillnader mellan svenskan och ryskan som jag ville presentera i denna artikel.